

Posudek na disertační práci PhDr. Markéty Hrdličkové
Raná interakce rodič-dítě se zaměřením na pohlavní specifika

Předkládaná disertační práce je členěna na část teoretickou a část empirickou s celkovým počtem 150 stran, z nichž 22 je věnováno přílohám. Autorka ve své práci prokazuje schopnost čerpat z odborných domácích i zahraničních literárních pramenů a vhodně je využívat. Text je čtivý, vystihuje podstatné poznatky a zároveň je i bohatý na detaily. Teoretickou problematiku raného citového pouta (attachment) pojednává převážně z psychoanalytického hlediska s velkým přehledem včetně rozboru definic základních pojmů a různých fází vývoje.

Velice kladně hodnotím, že se vedle raného vztahu matka-dítě věnuje ve 3. kapitole velmi podrobně i problematice vztahu otec-dítě a poukazuje na určitá specifika tohoto vztahu, což je téma v současné době velice aktuální a potřebné. Domnívám se, že naše současná společnost by měla být odborníky upozorňována, že role matky a otce jsou odlišné a komplementární, nikoliv zcela zastupitelné.

Ve 4. kapitole se podrobně věnuje rodině z hlediska rané interakce a nevyhýbá se ani možným příčinám narušení interakce a možným způsobům intervence. Vhodným způsobem navazuje i 5. kapitola věnovaná vývoji dítěte v batolecím věku včetně vývoje sebepojetí a genderové identity.

Za velice přínosnou považuji též kapitolu 6, která se věnuje základním metodám a výzkumu v oblasti teorie raného citového pouta. Domnívám se, že tato kapitola přináší poznatky u nás dosud nepublikované a stálo by za to ji opublikovat jako samostatný odborný článek.

Mám pouze jednu poznámku k obrázku na str. 81, který se týká různých typů vazeb. Domnívám se, že tento obrázek by měl být zpracován jako schéma či graf a označen číslem a názvem. V tomto případě by bylo potřebné v textu přesně vysvětlit, co znamená další členění typů vazeb A, B, C tak jak je graficky znázorněno. Bylo by také možné obrázek vypustit a text ponechat v té podobě jak je.

Empirická část není tak obsáhlá jako část teoretická – zahrnuje celkem 41 stran a je členěna do 7 kapitol, které jsou za sebou logicky řazeny. Kapitola 1 „Popis sběru dat“ a kapitola 2 „Výzkumný vzorek“ se mi trochu obsahově mísí. Předpokládala bych, že u popisu vzorku, vedle počtu dětí, jejich pohlaví a v jakém věku byly záznamy interakce pořizovány, bude i detailnější popis jejich rodičů, kteří jsou rovněž subjekty natáčení a následné analýzy dat – např. údaje o jejich věku při narození dítěte, vzdělání, kdo pečuje o dítě během dne, zda je v rodině již nějaký sourozenec apod. Domnívám se, že vzorek by měl být co se týče těchto proměnných, které mohou mít na interakci rovněž vliv, pokud možno vyrovnaný. Velmi podstatné je to, jak probíhá vývoj dítěte, jaké jsou charakteristiky jeho chování (např. temperament, pozornost apod.), které vedle momentálního stavu dítěte (jež je v práci správně zmíněn) rovněž ovlivňují charakter interakce. Předpokládám, že se jednalo o zdravé děti z jednočetných těhotenství?

V kapitole 3 „Metoda“ a kapitole 4 „Kategorie a hypotézy“ je čtenář seznámen s kategorizací dat a se způsobem jejich zpracování. Považuji za velice přínosné, že v rámci daného projektu byl vypracován počítačový program na vyhodnocování dat, bez jehož pomoci si analýzu takového množství údajů nelze vůbec představit.

Autorka pracovala při zpracování dat nejprve se 3 základními kategoriemi DÍTĚ (syn, dcera), MATKA a OTEC. Ke každé z nich náleží 7 stejných podkategorií prvního řádu, které charakterizují jednak různé činnosti (vokalizace, motorika, manipulace s hračkou), a jednak

pohledy, postoj a emoce. Ty se pak dále člení na podkategorie 2. řádu, jejichž analýza není předmětem této práce, ale autorka je pro úplnost uvádí v příloze.

Pro první krok při analýze dat si autorka zvolila 9 obecných hypotéz, jak uvádí na str. 100 a 101. Jejich ověření, případně s další podrobnější analýzou dat uvádí v následné Kapitole 5 „Výsledky a interpretace dat“. Pro přehlednost uvádí popisnou statistiku a výpočet významnosti v rámci každé hypotézy v tabulkách a grafech. Pro ještě větší přehlednost bych doporučovala postupné číslování tabulek a grafů s jejich konkrétnějšími názvy a přesnějším popisem uváděných dat.

Chybí mi zde zejména přesné vymezení údajů v tabulkách ve sloupci N (počet) – čtenář se na jednom místě v textu (až na str. 106, 5. řádek shora) jen velice stručně dozví, že jde o „počet interakcí“. Chápu to tak, že je vytvořen součet všech zaznamenaných kategorií 2. řádu u všech kategorií 1. řádu v rámci hodnocení chování každé základní kategorie (dítěte, matky nebo otce). Při hodnocení pak dochází k tomu, že dvě nebo více podkategorií se mohou časově překrývat, takže celkový součet jejich trvání může být delší než 2 minuty, což je doba analyzovaného záznamu? Podobně bych doporučovala lépe definovat, nebo přímo napsat do tabulek/grafů v jakých časových jednotkách je průměr uváděn (minuty, sekundy?). Zároveň doporučuji přesnou kontrolu údajů uváděných v tabulkách – např. ve třetí tabulce u 1. hypotézy jsou uvedeny údaje, které neodpovídají údajům v následujícím grafu (v některých případech zřejmě došlo k vypadnutí nuly na začátku číselného údaje v tabulce?).

Měla bych ještě kritickou poznámku k interpretaci některých výsledků: např. na str. 104 (číslo stránky je překryto grafem?) pokládám za nepřesné tvrzení, „že statisticky nezáleží na tom, zda-li s chlapcem interaguje matka nebo otec, neboli, že oba rodiče přistupují k interakci s chlapci podobně. Toto tvrzení je ve skutečnosti velice omezené, neboť se týká jen časového součtu všech hodnocených podkategorií a neříká nám nic o jiných charakteristikách interakce. Navíc autorka sama správně poukazuje na str. 106 na „výrazný rozdíl v počtu interakcí v případě chlapců a dívek“. Ale podobně výrazný je rozdíl v počtu interakcí otec-syn (N=114) a matka-syn (N=297 – počet je zde více než dvojnásobný). Z tohoto pohledu se domnívám, že není možné tvrdit, že interakce matka-syn a otec syn se neliší a naopak si myslím, že takovéto zjištění by mělo vést k další detailní analýze.

Výše uvedené kritické poznámky nic nemění na mém obdivu k autorce, že si vytyčila tak obtížný a časově náročný úkol, jako je analýza interakcí rodiče-dítě. Tohoto úkolu se dobře zhostila a získala první popisné výsledky, které jsou rozhodně inspirací pro další výzkumnou práci.

Dovoluji si upozornit ještě na drobné chyby, které jsem v práci našla – jedná se o několik překlepů či nejasných formulací:

Např. str. 21, 5. řádek zdola - „... přístup pečující osoby a její (ne jeho) schopnost...“

3. řádek zdola - „... je tedy zkoumám...“

str. 25, 7. řádek shora - „... se postupně se později (?) vyvíjejí...“

str. 31, 4. řádek zdola - „... fenomén je poprvé objevuje...“

str. 35, 4. řádek zdola - „... zabývaly ranou interakci...“

str. 52, 2. řádek shora - „... nebo jiná úplná rodiny ...“

odstavec d. - „... nebo se vyskytnout ...“

str. 82, 10. řádek shora - „... se zaměřuje zkoumání...“ (chybí na)

3. řádek zdola - „... v případě...“

str. 86, 6. řádek zdola - „...z nejistého ...“

1. řádek zdola - „... vraném...“

str.122, 11. řádek zdola - „...Nevýraznějších rozdílů...“ má být nejvýraznějších ?

str.124, 5. řádek zdola - „... samozřejmě...“

4. řádek zdola – „Pro dítěte je do značné míry ovlivněn jeho momentální psychickou i fyzickou kondicí.“ - věta je nesrozumitelná.

Str. 128 - stejná věta se zde opakuje.

Upozornuji také na některé chyby v seznamu použité literatury:

- **Bowlby**, 1992 - na konci citace chybí tečka.
- **Fitzgerald, H., E.** – je zde čárka navíc
- **Mahlerová, M.S., Pine, F., Bergmanová, A** - mělo by být též tlustě zvýrazněno
- **Pilařová, M.:**2005 č. 5 str. 29-31. – chybí čárka za rokem a číslem
- **Vágnerová, M.:** v seznamu je uvedený rok vydání 2000 a v textu je uváděn r. 2005?

V seznamu literatury jsem se nikdy nesetkala s řazením citace abecedně pod E, pokud jde o editora/y jako je tomu dvakrát v této práci:

Edited by: Cassidy J., Shaver, P.R.: - chybí čárka za jménem 1. editora.

Editory bych řadila abecedně dle jejich jména – Cassidy, J., Shaver, P.R. (Eds.):

Stejně je to v případě Lamb, M.E. – stejná citace je v práci uvedena ještě jednou i pod jménem editora.

V textu jsou citováni někteří autoři, jejichž jména nejsou uvedena v seznamu literatury, neboť jejich práce vyšla v rámci publikace editorů, kteří jsou v literatuře citováni -

- např. str. 6 - Faber, Pilařová, 2001, Poethe, 2001,
- str. 35 - Greenberg, Morris, 1974

Domnívám se, že autoři a název jejich práce včetně stran by měli být uvedeni v seznamu literatury současně s uvedením v (In) jaké publikaci čtenář danou práci nalezne, včetně jmen editorů.

V textu je někde přehozeno pořadí autorů: např. na str. 58, 59, 61 - Kavale, Pilařová, 2001, jinde je uvedeno správné pořadí Pilařová, Kavale, které čtenář najde i v seznamu literatury.

Některé autory, kteří jsou citováni v textu (či ročník jejich práce) jsem v seznamu literatury nenašla:

- Matoušek, 1997 - str. 47,48 i jinde
- Dunovský, 1987 – str. 49, Dunovský, 1999 – str. 48
- Langmeier, Krejčířová, 1998 – str. 64, 66
- Nováková, Lhotáková, 1967 – str. 66,67
- Mainová, Salomon, 1986, 1990 - str. 81

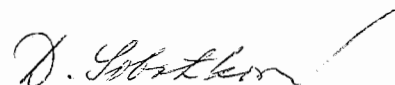
Závěr:

1. Zvolené téma je vysoce aktuální
2. Disertace splnila stanovený cíl v tom smyslu, že přehledně představila teoretická východiska vztahu matka dítě i otec dítě a přináší první globální výsledky, které budou jistě dále podrobněji zpracovávány.
3. Metoda pozorování formou detailní analýzy videozáznamů v takovém rozsahu jak je uvedeno v disertační práci a následné počítačové zpracování dat, pro které byl vyvinut nový program je v naší republice ojedinělé. Disertační práce je tak cenným příspěvkem i k metodologii výzkumu rané interakce rodiče-dítě.

4. Disertační práci pokládám za nesmírně podnětnou pro další výzkumné projekty zaměřené na mikroanalýzu získaných údajů. Byla by obrovská škoda nevyužít tento, tak pracně získaný a pro další statistickou analýzu již připravený materiál, který skýtá obrovské možnosti dalšího zpracování a následné využití výsledků jak v rovině teoretické tak v rovině praktické.

6. Domnívám se, že předložená práce splňuje kritéria kladená na disertace a lze ji doporučit k obhajobě.

19.8. 2009

PhDr. Daniela Sobotková, CSc.
Ústav pro péči o matku a dítě
Podolské nábř. 157
147 00 Praha 4